

hustrun. Om Celsius' läsning är riktig, har hennes namn varit *Asa* Åsa, ett kortnamn till kvinnonamn på *As-*.

Ristningen avslutas nedtill med en repstav, liksom U 907 och flera andra runstenar i trakten. Peringskiöld kallar det för »Kediewerk» och anser, att det »twifwels uthan» är en »efterbildning af Thors ypna Sal, thet Hedniska Vpsala Tempels Kediowerk», d. v. s. den gyllene kedja (catena aurea), som enligt Adam av Bremen omgav det hedniska Uppsalatemplets tinnar.

911. Åltomta bro, Vänge sn.

Pl. 175.

Litteratur: D 1:157. J. Bureus, Fa 5 n:r 448; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 188; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 651, 2, s. 223; R. Dybeck, Reseberättelse 1863 (ATA); UFT h. 11 (1883), s. 248; Brev till d:r A. Hazellius från handlanden V. H. Ludvigsson, Åshammar ²²/₁ 1896 (avskrift i ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); Handlingar i ATA 1930—32, 1948.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fa 10:1); Dybeck (D 1:157); v. Friesen foto (UUB); I. Schnel foto 1931 (ATA).

Runstenen står 7 m. N om landsvägen Uppsala—Vänge—Heby, 35 m. Ö om Bärby lada, 80 m. Ö om Åltomta bro, omkr. 200 m. V om järnvägsövergången och omkr. 100 m. Ö om sockengränsen mellan Vänge och Åland. Ristningsytan vetter åt S. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

En runsten vid Åltomta bro omtalas första gången av Rhezelius (Fa 10:1): »Wti Råskilnaden melan Ålbo och Wänge widh Åletompta broo.» Det var endast övre hälften av stenen, som då var känd; den antecknades av Rhezelius. Det nedre stycket var »nedersunket». Efter Rhezelius' teckning finnes inskriften (fragmentariskt) upptagen i Bureus' samling (Fa 5): »Åltomta bro». Stenen är icke omtalad i *Ransakningarna*, och den finnes icke upptagen i Peringskiölds *Monumenta* (1719) eller i *Bautil*. O. Celsius har antecknat en uppgift om att »En runsten ligger i en vattenbäck på denna sidan om Åhlbo i Åland Sochn. Derest är en kafvelbro öfver.» Men han har tydligen icke själv sett stenen eller granskat inskriften.

R. Dybeck meddelar i sin reseberättelse 1863: »Större delen af en runsten, som sedan urminnes tid legat sunken i dyen vid Oltomta bro emellan Vänge och Ålands kyrkor, uppgräfdes och fördes till torpet Oltomta bro, tillika med ett mindre till honom hörande stycke, som låg till tröskel vid ett annat torp i granskapet. Stenen är icke förr granskad.» Den är avbildad i *Sveriges runurkunder* (1863), där Dybeck om platsen lämnar följande upplysningar: »Ur Albosjön, som är på gränsen mellan Vänge och Ålands socknar, framflyter till Wänge-ån ett mindre vattendrag, öfver hvilket landsvägen mellan Uppsala och Åland löper. Det är Oltomta bro. (Hon var ännu 1693 »Kafvelbro».) Oltomta finnes nu icke men äfven ett torp öster om bron behåller namnet Oltomta bro och marken

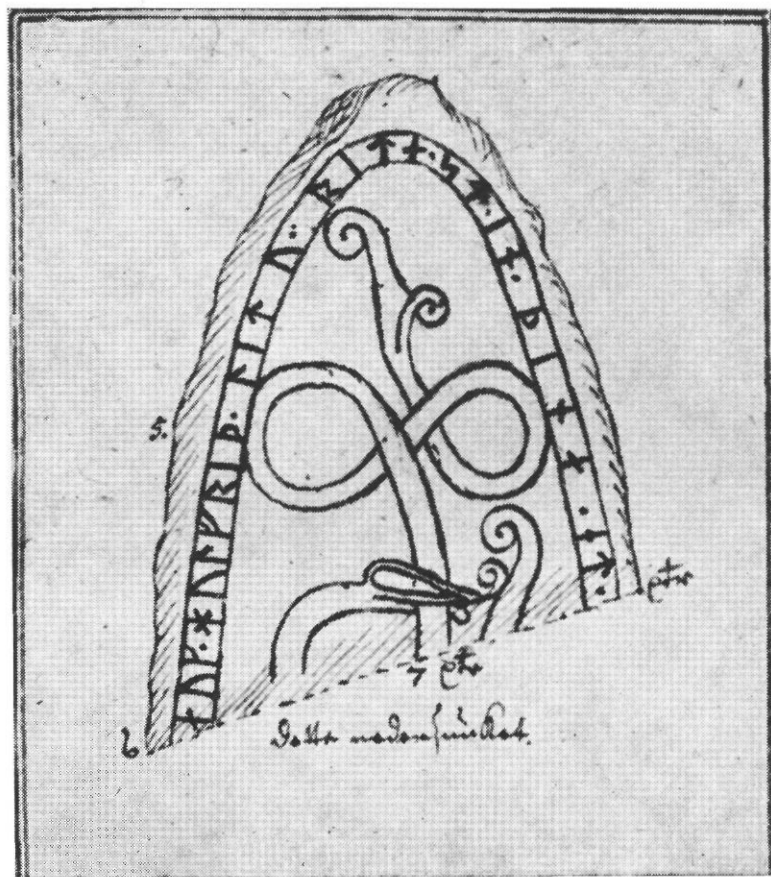

Fig. 442. U 911. Åltomta, Vänge sn. Efter teckning av Rhezelius.

hör till Bärby. — Det större stycket af runstenen, som länge legat djupt sunket i dyen invid bron, vardt sistlidne sommar genom min försorg upptaget samt förddt till torpet och det mindre, hvilket låg såsom trappsten vid ett annat torp i närheten, kalladt Skinnarhäslan, fogades samtidigt till det förra.» I beskrivningen till Geologiska kartan »Upsala» (1869) säges, att en runsten finnes »på gården vid torpet Åltoftabro». Likaså UFT h. 11 (1883).

År 1896 mottog dr Artur Hazelius i brev från handlanden V. H. Ludvigsson i Åshammar ett förslag att låta flytta runstenen till Skansen: »Som jag sett, att Ni börjat uppsätta runstenar å Skansen, vill jag meddela, att i Wänge s:n i Upland finnes en, som troligen ännu ligger utan all omvårdnad. För c:a 30 år sedan sökte jag, då skolpojke, tyda den, men misslyckades. Den ligger, eller rättare låg då, vid en uthusgafvel inne på gården till en lägenhet »Åltoftabro», som lyder under den domänintendenten O. Lindevall tillhöriga egendomen».

Som av Dybecks teckning framgår, hade han funnit det större överstycket av stenen — detsamma som på 1600-talet var känt av Rhezelius och Bureus — och därjämte en del av fotstycket. Ett stycke fattades ännu nedtill på h. sidan. Detta var emellertid återfunnet, då O. v. Friesen år 1903 besökte platsen och antecknade inskriften. De tre delarna förblevo dock ligande, utan att åtgärder vidtogos för stenens resande. År 1930 meddelade riksantikvariens ombud stenarbetaren Gustav Andersson, att han återfunnit det tidigare saknade stycket av runstenen; det låg löst omedelbart S om västra brofästet av Åltofta bro, sålunda inom Ålands sn. Andersson uppgav sig ha hört av en gammal soldat, att Dybeck skulle ha hittat det större fragmentet på samma ställe, som sålunda skulle ha varit stenens ursprungliga plats. Uppgiften förefaller dock ej helt klar, eftersom de tre delarna år 1903 bevisligen ha legat tillsammans på samma plats. År 1930 hade de i varje fall förts till en backe omkr. 100 m. Ö om bron, där det fanns en mera lämplig plats för stenens uppställande. Den restes här år 1931 på en gjuten grund av betong, och de tre delarna sammanfogades med stenkitt. Torpet Åltoftabro är numera borta, men ett stycke V om stenen står ännu en stor röd ladubyggnad, tillhörig Bärby.

Ehuru stenen sålunda sannolikt ursprungligen har varit rest på Åland-sidan om socken- och häradsgränsen, har den här förts till Wänge sn, eftersom den numera faktiskt står inom denna socken och emedan redan Dybeck har räknat den dit.

Granit, med rödgrå yta. Höjd 1,62 m., bredd 0,90 m. Ytan är tämligen slät. Ristningen har varit djupt huggen och är i allmänhet väl bevarad. Särskilt gäller detta om de yttre delarna med runorna och runslingan. Det inre partiet är delvis bortslitet, särskilt nedtill, med inskriftens början och slut.

Inskrift:

ukupi × auk · hulfrīp · litu · risa stin · pina · at iukair · brupu - si ...

... ukupi ok Holmfrið letu ræisa stein þenna at Iogæir, bróður sinn.

»... ukupi och Holmfrid läto resa denna sten efter Joger, sin broder.»

Till läsningen: Om någon runa har funnits framför 1 u, kan ej avgöras. Ristningsytan är här totalt förstörd. Om man kan förutsätta, att inskriften har varit symmetriskt beräknad, har framför 1 u gått en runa, svarande mot sista, numera förstörda, runan i ordet **sin**. 1—4 **ukup** äro fullt säkra. 2 **k** är icke stunget. Av r. 5 finnes endast en rak stav i behåll. På v. sidan har icke funnits någon bst, sannolikt icke heller på den högra. **r** kan i varje fall icke komma i fråga. Nedre h. bst i 9 **h** kan ej spåras. Alla runorna i namnet 9—15 **hulfrīp** äro tydliga. 21 **i** är icke stunget. Övre delen av 23 **a** är förstörd. Intet sk kan därefter säkert spåras. Övre delen av 25 **t** är skadad, men delar av bst finnas i behåll. Övre delen av 26 **i** är borta. Intet sk efter 33 **t**. På 34 **i** tycker man sig se svaga spår av en **a**-bst, men det är sannolikt en na-

turlig fördjupning. Nedersta spetsen av bst i 36 k är tydlig för känseln. Övriga runor i namnet äro djupt huggna och tydliga. 41 r har en ovanlig form, där bst:s övre stapel saknas. Av r. 45 finns endast hst:s nedre del i behåll. Intet sk har funnits efter denna runa. Sista runan är helt borta.

Rhezeliuſ (F a 10: 1): . . . auk · hulfríp · litu · rita · ſtin · þina · et . . . — Dybeck: . . . ukupi · auk · hulfríp · litu · riſa · ſtin · þina · at iuk . . . ſi . . .

Vad det förſta namnet har varit, kan tyvärr icke ſaſtſtällas. *Holmfrid(r)* är ett under vikingatiden och medeltiden mycket vanligt kvinnonamn. Om *Iogæirr* ſe Sö 234.

912. Börje kyrka.

Pl. 175.

Litteratur: B 441, L 126, D 1:156. J. Bureus, F a 6 s. 68 n:r 115 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 33, F a 1 s. 17; J. Rhezelius, F a 10: 1 n:r 154; M. Aſchaneus, F b 12; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 341; O. Celsius, Svenska runſtenar (F m 60) 1, s. 49, Acta Literaria Sveciæ 2 (1725—29), s. 324; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Reſeberättelſe 1863 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 6; Handlingar i ATA 1894; E. Brate, Svenska runriſtare (1925), s. 118.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i F a 10: 1); Bureus, kopparſtick (F f 6 n:r 32); J. Leitz (och J. Hadorph), träſnitt (i Peringskiöld a. a. och B 441); Dybeck (D 1: 156).

Runſtenen ſtår infälld i ſödra bogårdsmuren, 18 m. Ö om kyrkogårdsgrinden, 19 m. NV om klockſtapeln och invid landsvägen Uppsala—Börje kyrka.

Runſtenen var känd redan av Bureus. Den fanns »I Byrie kyrkedör» (F a 6), »I Kyrkiedören» (F a 5). Rhezelius (F a 10: 1): »Byrge Sochn I Kyrkiedören». Också Aſchaneus känner till runſtenen, »ſom inj kyrkedören ligger, doch ditt förder af ſitt Rätte ſtälle ther han ſtått hade». — I *Ransakningarna* (1672) meddelas, att »Uthi Kyrkiodöhren finnes en ſtehn påſkrifwen». Peringskiöld: »Förbemålte Byrgers minningzmärke, hafwer vti Hedendomen varit vpreest på frija fältet, wid deſſ Ättebackar, och omſider i Chriſtendomen blifwit tagit ifrån ſit rätta ſtälle, och til Kyrkians grundwal inlagt». B 441 och L 126: »I kyrkodörren». — O. Celsius: »In Paroecia Börje, & limine templi». — Kyrkoinventarium (1829): »I vapenhuſet ligger ſtraxt nedanföre kyrkodörren en runſten, hwilken enligt en 1713 på kyrkans tillhörigheter ſkriven förteckning, har denna inſkrift: Sigfiruda lit . . . åt Burgeir fodur ſin. Det ſynes icke oliket att denne Burgeir låtit upbygga och gifvit kyrkan ſitt namn». — Dybeck ſkriver i ſin reſeberättelſe 1863: »Ehuru jag förut innehade en ritning af runſtenen uti Börje kyrka, gjord af en runforſkare i Uppsala, ſedan ſtenen blifvit fullt åttäckt, beſlöts likväl att närmare granska honom. Ritningen, jämförd med ſjelfva ſtenriſtningen, befans då vara otillförlig, ſå till inſkrift ſom till annat, hvilket vid dennas granskning ovillkorligen bordt iakttagas». Och ſamma år i *Sverikes runurkunder*: »Sådan denne runſten finnes i *Bautil* var han fordom till någon del betäckt af kyrkans ena dörrpoſt. Han ligger nu något längre ut i vapenhuſet, men är lika litet ſom förr ſkyddad för tramp. Ett ſtycke af honom är på ſenare tid frånbrutet och förkommet». I en förteckning över fornminnena i Börje ſn (ATA) ſkriver Dybeck: »Runſtenen i kyrkans vapenhuſ (förr i kyrkdörren, B 441) är i någorlunda behåll, men bör hafva bättre plats.» — År 1894 blev runſtenen upptagen ur golvet, och då den viſade ſig vara ſå tjock, att den icke lämpligen kunde uppſtällas i vapenhuſet, biföll Riksantikvariens förſamlingens förſlag, att den ſkulle få inſättas i kyrkogårdsmuren.

Ljuſgrå granit. Höjd 2,13 m., bredd 1,12 m. På v. ſidan är ett ſtort ſtycke nedtill bortſlaget. Dybeck anmärker redan detta, och ſkadan kan ſålunda ej ha uppkommit, då ſtenen år 1894 flyttades, utan tidigare. Ytan är plan och mycket ſlät, blankſliten på grund av långvarigt